

GAZIANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Çalçık Çunijekov'un *Munduzak* Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme

A Study on Chalchik Chunizhekov's Work Named Munduzak

Abdullah ELCAN^{a*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Mersin / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-5635-9448

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 31 Ocak 2023

Kabul tarihi: 27 Mart 2023

Anahtar Kelimeler:

Çağdaş Altay Edebiyatı,
Çalçık Çunijekov,
Munduzak.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: January 31, 2023

Accepted: March 27, 2023

Keywords:

Contemporary Altai Literature,
Chalchik Chunizhekov,
Munduzak.

ÖZ

Köklü bir sözlü kültür geleneğine sahip olan Altay Türklerinin yazılı edebiyatları 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşmaya başlamış, Sovyet Devrimi'yle birlikte gelişme göstermiştir. Çağdaş Altay edebiyatının kurucuları arasında kabul edilen yazarlardan biri Çalçık Çunijekov'dur. 1898 yılında Elikmanar bölgesindeki Kuyum'a bağlı Üstügi-Koroçi'da doğan yazar, 1973 yılında Gorno-Altaysk'ta ölmüştür. 1958 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Yazarlar Birliği üyeliğine seçilen Çunijekov ölümüne kadar bu görevi sürdürmüştür. Çunijekov; şiir, masal, hikâye gibi edebî eserler yanında makale, röportaj gibi bilimsel eserlerle de çağdaş Altay edebiyatına katkıda bulunmuştur. Çunijekov'un *Munduzak* adlı eseri, yazarın hayatından izler taşıyan otobiyografik tarzda bir uzun hikâyedir. Hikâyede Munduzak adında bir genç merkeze alınarak Altay Türklerinin Sovyet Devrimi'nden önceki hayatları, devrim sırasında devrim karşıtı Aklar ile devrim yanlısı Kızillar arasındaki iç çatışmaları ve devrimden sonraki yeni hayatları anlatılmaktadır. Sovyet edebiyatı ilkelerine bağlı bir yazar olan Çunijekov, bu ilkeleri *Munduzak* adlı eserine de yansıtmıştır. Hikâyede Altay Türklerinin geleneksel yaşam biçimleri olumsuzlanmakta, Sovyet Devrimi ile birlikte oluşturulan yeni hayat biçimi öne çıkarılmaktadır. Yazar eski ile yenin karşılaştırılmasını emek ve inanç sömürüsü, devrim ve iç savaş yılları, yeni hayatın önemli simgelerinden olan kolhozlar ve eğitim gibi temalar üzerinden yapar. Bu çalışmada, Çalçık Çunijekov'un hayatı ve eserleri üzerine kısaca bilgiler verildikten sonra yazarın *Munduzak* adlı eseri yapı ve tema bakımından incelenecektir.

ABSTRACT

Written literatures of the Altai Turks, which have a deep-rooted oral cultural tradition, started to form from the second half of the 19th century and developed with the Soviet Revolution. Chalchik Chunizhekov is one of the writers accepted among the founders of contemporary Altai literature. Chunizhekov was born in Üstügi-Koroçi in Kuyum in the Elikmanar region in 1898 and he died in Gorno-Altaysk in 1973. Chunizhekov, who was elected as a member of the USSR Writers Union in 1958, continued this duty until his death. In addition to literary works such as poetry, fairy tales, stories, Chunizhekov contributed to contemporary Altai literature with scientific works such as articles and interviews. Chunizhekov's work named *Munduzak* is an autobiographical story with traces of the author's life. The story tells about the life of the Altai Turks before the Soviet Revolution, the internal conflicts between revolutionaries and opponents during the revolution, and the new lives after the revolution, by being taken to a young center called Munduzak. Chunizhekov, a writer adhering to the principles of Soviet literature, also reflected these principles in his work named *Munduzak*. In the story, the traditional life styles of the Altai Turks are negated and the new life style created with the Soviet Revolution is highlighted. The author makes this comparison through themes such as exploitation of labor and faith, revolution and civil war, kolkhozes, and education, which are important icons of the new life. In this study, after briefly giving information about the life and works of Chunizhekov, the work named *Munduzak* will be examined in terms of structure and theme.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: abdullahelcan@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

The written literature of the Altai Turks, who have a profound oral culture tradition, commenced to emerge in the second half of the 19th century and developed with the Soviet Revolution. One of the writers recognized among the founders of contemporary Altai literature is Chalchik Chunizhekov.

Chalchik Chunizhekov, one of the writers who is regarded as one of the founders of contemporary Altai literature, was born on November 10, 1898, in Üstügi-Koroçi, Kuium, Elekmonar region. His father was Añçı Bektenovich, who was also an epic writer.

Chunizhekov contributed to contemporary Altai literature with literary works such as poems, fairy tales, and stories, as well as scientific works such as articles and interviews. Chunizhekov's first work, Çörçöktör (Tales), which he prepared together with Y. Yabıkov, was published in 1941. During the years he worked as a newspaper reporter, and his poetry books *Meniñ Söziim* (My Word), *Biçigenimniñ Taldamazı* (Selections from My Writings), *Oçerkter* (Interviews), *Eki Poema* (Two Long Poems) were published. The author's most famous works are *Munduzak*, an autobiographical work bearing traces of his own life, and *Tuucı* (Tale) about the famous Altai kayçı N. Ulagashev.

Chunizhekov, a writer who adhered to the principles of Soviet literature, reflected these tenets in his work *Munduzak*. In the story, the traditional way of life of Altai Turks is negativized, and the new way of life established with the Soviet Revolution is emphasized.

Munduzak, which is an event-oriented story, is 148 pages long and consists of sixteen chapters, eight sub-chapters under two main chapters. In the work, where the narrator has the dominant point of view, the incidents are presented to the reader by centering on a young man named *Munduzak*. In each of the eight sub-sections of the first chapter, the traditional life of the Altai Turks before the Soviet Revolution is described through the landlords who exploit the labor of the people, the traditional rulers called *Cayzañ*, and the *Kams* who exploit the religious feelings of the people. In the second chapter, the realization of the Soviet Revolution, the wars between the anti-revolutionary Whites and pro-revolutionary Reds in Gorno-Altai, and the establishment of a new life with the triumph of the Reds are narrated through a separate event in each of the eight sub-chapters.

In the story *Munduzak*, the main subject is the comparison of the life of Altai Turks before the Soviet Revolution and their life after the revolution. The author makes this comparison through themes such as exploitation of labor and faith, revolution and civil war, *kolkhozes*, and education, which are important icons of the new life.

The main theme of *Munduzak* is the exploitation of labor and faith. The author reveals the exploitation of labor and faith, which he sees as the biggest social problem of the old period, through many examples throughout the work in order to make society adopt the new life established by the Soviet Revolution. The Revolution will end the exploitation of labor and faith and establish an equal order where man does not oppress man.

Another theme that stands out in the work is the Soviet Revolution and the years of civil war. There were two revolutions in Russia in 1917. The first revolution, which took place in February, abolished the Russian Tsardom and a provisional government took over the country. The second revolution took place in October and the Bolshevik Party took power in Russia. Following the Soviet Revolution, a four-year civil war broke out in Russia. This civil war was fought between the Bolsheviks and their supporters, the Reds, and the Whites, the supporters of the old regime who opposed the Soviet government both inside and outside the country. The Altai Turks, who had voluntarily submitted to the Russian Tsardom in the 1750s, were also influenced by these developments that took place about 4,000 kilometers away from their own lands. The revolution and the civil war were limited to Gorno-Altai in the work. The author explains that the Altai people did not consciously act with the Whites, they opposed the Reds as a result of threats and coercion. In fact, the people began to help the Reds after they realized that the Reds were not what the Whites portrayed them to be.

In literary works written on the basis of Soviet literary principles, *kolkhozes*, and *sovkhozes*, where collective life is lived, are portrayed as places where people make a living after the civil war and where people are trained. In Soviet literature and folklore, *kolkhozes* are depicted as a country of happy people living like a family, and work in *kolkhozes* is glorified. In the work *Munduzak*, the *kolkhoz* is the center of the new life after the revolution.

The theme of education is also discussed comparatively before and after the revolution. Before the revolution, there were no widespread educational institutions in Gorno-Altai. After the Soviet Revolution, education mobilization was launched. Courses were organized at night for illiterate adults. New schools were founded in Gorno-Altai. Young people selected from districts and villages were dispatched to Oyrot-Tura, the capital of Gorno-Altai, and even to Moscow to study.

The story of *Munduzak* is an autobiographical work written in line with the precepts of Soviet literature, bearing traces of Chunizhekov's life. The work depicts the lives of Altai Turks before and after the Soviet Revolution. While the lives of Altai Turks before the Revolution are characterized by the exploitation of labor and faith, it is underlined that a new life began for the Altai society with the Revolution. In the work, which has an event-organizing structure, people are presented as one-dimensional and representative of a certain idea. In the work, themes such as exploitation of labor and faith, the Soviet Revolution, *kolkhozes* as the center of the new life where people live fraternally in cooperation, and education stand out.

Giriş

Altay Türklerinin yazılı edebiyatı, Altay Türkçesinin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölgede Hristiyanlığı yaymak amacıyla kurulan Altay Dini Misyonu (Altayskaya Duhovnaya Missiya) tarafından yazı dili hâline getirilmesiyle oluşmaya başlamış; Sovyetler Birliği döneminde gelişimini sürdürmüştür. İbrahim Dilek (2003, s. 254) son nesil edebiyat bilimcilerinden N. M. Kindikova tarafından modern Altay edebiyatının;

1. Bolşevik İhtilâli Öncesi Altay edebiyatı,

2. 1930-40'lı yıllardaki Altay edebiyatı,

3. 1950-60'lı yıllardaki Altay edebiyatı,

4. 1970-90'lı yıllardaki Altay edebiyatı olmak üzere dört döneme ayrıldığını ifade etmektedir. Bu dönemlere 1990'dan günümüze Altay edebiyatı da eklenebilir.

Şuayip Karakaş, Sovyet edebiyatını şu şekilde tanımlamaktadır:

İlk eserlerini yirminci yüzyılın başlarından itibaren Rusya'da ve Ekim ihtilalini takip eden dönemde ise Sovyet idaresi altındaki bütün ülkelerde vermeye başlayan Sovyet edebiyatı, her şeyden önce bir parti edebiyatıdır. Prensipleri, Komünist Partisi tarafından belirlenen ve bu partinin programını edebî türler ve edebî tipler vasıtasıyla telkin ederek benimsetmeye ve hayata geçirmeye çalışan bir propaganda edebiyatıdır (Karakaş, 2008, s. 461).

Ahmet Buran da Sovyetler Birliği'nde edebiyatın bizzat devletin kontrolü altında politik amaçlara hizmet eden bir aygıt olmasıyla ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin 15 Ağustos 1931 tarihli kararında, yazarların asıl görevinin partinin politik amaçlarına hizmet etmek olduğu belirtilmiş ve kararda şöyle denilmiştir: “Büyük eğitici rol oynayan edebiyat, sosyalist kuruluşunun ve sınıf mücadelesinin kahramanlığını, sosyal ilişkilerin yeniden düzenlenmesini ve sosyalizmi kuran kahraman yeni insanların ilerlemesini çok daha derinden ve tam olarak aksettirmelidir” (Buran, 2019, s. 511).

Emine Gürsoy-Naskali (1996, s. 54), Sovyet idaresi altında yaşayan Türklerin edebiyatının “Sovyet tarihi ve Sovyet ideolojisi ile bütünleşerek geliştiğini; büyük ölçüde Sovyetlerin idari merkezi Moskova'da tasarlanan programlarla yönlendirildiğini; ödül, tenkit ve sair yöntemlerle de bu yönlendirmenin pekiştirildiğini” ifade eder. 1930 ile 1950 yılları arasında yazılan *Munduzak* hikâyesi de sınırları Komünist Parti tarafından çizilen edebî ilkeler doğrultusunda Altay Türkleri arasında Sovyet ideolojisi ile geleneksel yaşam biçimi yerine Sovyet devriminin getirdiği yeni yaşam biçimini benimsetme amacını gütmektedir.

Bu çalışmada “Altay edebiyatının kurucu nesil şahsiyetlerinden” (Dilek, 2003, s. 310) Çalçık Çunijekov'un hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilecek, yazarın hayatından izler taşıyan ve otobiyografik bir eser olan *Munduzak* adlı eseri şahıs kadrosu, olay örgüsü, zaman, mekân ve hikâyede ele alınan konu ve temalar bakımından değerlendirilecektir.

Çalçık Çunijekov

Hayatı

Çağdaş Altay edebiyatının kurucuları arasında kabul edilen yazarlardan biri olan Çalçık Çunijekov, 10 Kasım 1898'de Elikmanar bölgesindeki Kuyum'a bağlı Üstügi-Koroçi'da doğmuştur. Babası aynı zamanda bir destancı olan Añçı Bektenoviç'tir (Dilek, 1998, s. 470).

Çunijekov 1912 yılında Kuyum'daki Misyoner Okulu'na başlamıştır. 1916 yılında bu okuldaki eğitimini bitiren Çunijekov Sovyet Devrimi'nden sonra yetişkinlere okuma-yazma öğretmekle görevlendirilmiştir (Dilek, 2003, s. 310).

1925 yılında Sovyet Parti Okulu'nda (Sovpartşkol) eğitim almıştır. Daha sonra Elikmanar ve Oñdoy Aymakları Köy Yürütme Komitesi'nde (Curtispolkom) görev almıştır. 1938 ile 1958 yılları arasında *Altaydın Çolmonı (Kızıl-Oyrot)* gazetesinde muhabir olarak çalışmıştır. 1958 yılında SSCB Yazarlar Birliği üyeliğine seçilen Çunijekov ölümüne kadar bu görevi sürdürmüştür. Çalçık Çunijekov 1973 yılında Gorno-Altaysk'ta ölmüştür (Altay Ülgerlik, 2006, s. 207).

Eserleri

Çunijekov; şiir, masal, hikâye gibi edebî eserler yanında makale ve röportaj gibi bilimsel eserlerle de çağdaş Altay edebiyatına katkıda bulunmuştur.

“1926 yılında Altay'a ilk kez gelen traktörle toprak süren Kögülüş adlı kişiyi gören Çunijekov gördüğü manzara karşısındaki duygularını ve şaşkınlığını ‘Kögülüş’ adlı şiirde dile getirir. Aynı zamanda şairin ilk şiiri olan *Kögülüş, Kızıl-Oyrot* gazetesinde yayımlanmıştır” (Dilek, 2003, s. 310).

“1928 yılında M.V. Mundus-Edokov'un ders kitabı olarak hazırladığı *Taň Çolmon* kitabında ‘Kıraçı’, ‘Añçı’ ve ‘Kögülüş’ şiirleri çıkar” (Dilek, 2003, s. 310).

“Çunijekov'un Y. Yabıkov'la birlikte hazırladığı *Çörçöktör* (Masallar) adlı ilk eseri 1941 yılında yayımlanmıştır” (Altay Ülgerlik, 2006, s. 207). Eserde manzum olarak kaleme alınmış altı masal bulunmaktadır. Bu masallar şunlardır: *Tülkünek le Sıgırgan* (Tülkünek kuşu ile Sıgırgan kuşu), *Beş Karındaş* (Beş Kardeş), *Altın-Bilek¹*, *Ösküzek²*, *Ayu la Tülkü* (Ösküzek, Ayı ve Tilki), *Ercine³*, *Öböğön lö Tülkü* (Yaşlı adam ile Tilki).

“Gazete muhabiri olarak çalıştığı yıllarda *Meniň Söziim* (Benim Sözüüm), *Biçigenimniň Taldamazı* (Yazdıklarımın Seçmeler), *Oçerkter* (Röportajlar), *Eki Poema* (İki Uzun Şiir) adlı şiir kitapları yayımlanmıştır” (Dilek, 2003, s. 310).

“Yazarın en ünlü eserleri kendi hayatından izler taşıyan ve otobiyografik bir eser olan *Munduzak* ile ünlü Altay kayçısı N. Ulagaşev hakkında kaleme aldığı *Tuuci* (Masal) adlı eseridir” (Altay Ülgerlik, 2006, s. 207).

Munduzak

Eserin Kimliği

Çalçık Çunijekov'un *Munduzak* adlı eseri ile altı masalı içeren *Çörçöktör* (Masallar) adlı eseri 2013 yılında aynı kitapta tekrar basılmıştır. *Munduzak* adlı eser bir uzun hikâyedir (povest) ve *Munduzak* başlığının altına “*könü kuuçın*” (gerçek hikâye) alt başlığı konmuştur. Gerek yazar tarafından başlığın altına düşülen bu not gerekse hikâyedeki *Munduzak* karakterinin başından geçenlerle Çalçık Çunijekov'un hayatı arasındaki paralellikler, *Munduzak*'ın hikâyede kaleme aldığı “Kıraçı”, “Añçı” ve “Kögülüş” şiirlerinin gerçekte Çalçık Çunijekov'a ait olması gibi benzerlikler eserin otobiyografik bir anlatı olduğunu göstermektedir. Eserdeki *Munduzak* karakteri gerçekte yazar Çalçık Çunijekov'a karşılık gelmektedir.

Olay ağırlıklı bir hikâye olan *Munduzak* adlı eser 148 sayfa olup iki ana bölüm altında sekizer alt bölüm olmak üzere on altı bölümden oluşmaktadır. Anlatıcının hâkim bakış açısına

¹ Masal kahramanının adı.

² Masal kahramanının adı.

³ Masal kahramanının adı.

sahip olduğu eserde olaylar Munduzak adlı bir genç merkeze alınarak okuyucuya sunulmaktadır. Birinci bölümün sekiz alt bölümünün her birinde ayrı bir olay üzerinden Altay Türklerinin Sovyet Devriminden önceki geleneksel yaşamları halkın emeğini sömüren toprak ağaları, “cayzañ” adı verilen geleneksel yöneticiler ile halkın dinî duygularını sömüren kamlar üzerinden anlatılır. İkinci bölümde yine sekiz alt bölümün her birinde ayrı bir olay üzerinden Sovyet Devriminin gerçekleşmesi, Dağlık Altay’da devrim karşıtı Aklar ile devrim yanlısı Kızılların savaşları, Kızılların galip gelmesiyle birlikte yeni yaşamın kurulması anlatılmaktadır.

Sovyet edebiyatı ilkelerine bağlı bir yazar olan Çunijekov, bu ilkeleri *Munduzak* adlı eserine de yansıtmıştır. Hikâyede Altay Türklerinin geleneksel yaşam biçimleri olumsuzlanmakta, Sovyet Devrimi ile birlikte oluşturulan yeni hayat biçimi öne çıkarılmaktadır.

Şahıs Kadrosu

Olay ağırlıklı bir hikâyeye olan *Munduzak* adlı eserde birçok şahıs yer almaktadır. Ancak bu şahısların çoğu olayların akışında etkili kişiler olmayıp fon karakter durumundadırlar. Olaylar üzerinde etkili olan şahısların da fiziksel ve ruhsal tasvirleri üzerinde ayrıntılı durulmaz. Eserdeki karakterler genellikle tek boyutlu ve belirli bir fikrin temsilcisi olarak olaylara katılır.

Hikâyenin başkişisi esere adını da veren Munduzak’tır. Añçıbay Bektenov ile Sırğaş’ın tek çocukları olan Munduzak on iki yaşlarında, tıknaz, kara saçlı, kara gözlü, geniş yüzlü bir çocuktur. Okumaya, öğrenmeye hevesli, yeniliklere açık biridir. Daha çocukluğundan itibaren zengin toprak ağalarının, kamların halkı sömürdüğüünün farkındadır. Bu konularda ailesini uyarır. Ancak özellikle annesi, Munduzak’ı bu fikirlerinden vazgeçirmeye çalışır, toprak ağalarına, kamlara karşı gelmemesi konusunda oğlunu uyarır. Sovyet Devrimi gerçekleştiğinde Munduzak on dokuz yaşındadır. Özellikle Mihail Kozlov ile tanıştıktan sonra Munduzak’ın fikirleri olgunlaşır. Sosyalizmi benimser. Sovyet Devrimi sırasında Aklarla Kızıllar arasındaki savaşa eline silah alıp katılmaz. Ancak cephe gerisinde Kızılların başarısı için elinden geleni yapar. Kızılların atları için ot taşır, Kızıl birliklere kılavuzluk eder, halk arasında Kızılların benimsenmesi için propaganda faaliyetlerinde bulunur. Devrim sonrasında da yeni kurulan yapılarda önemli görevler üstlenir. Katuçöp’te yaşayan yetişkin kadın ve erkeklere geceleri okuma yazma öğretir. Çamal Aymak Komitesi’nin teklifiyle Oyrot-Tura’ya, Sovyet Parti Okulu’na iki yıl eğitim almak üzere gönderilir. Döndükten sonra Kuyum Köy Meclisi’nde sekreter ve aynı zamanda Yoksullara Yardım Komitesi Başkanı olarak görevlendirilir. Daha sonra babasıyla birlikte uğradığı bir iftira sonucu görevlerinden uzaklaştırılsa da suçsuz olduğu sonradan anlaşılır. Munduzak aynı zamanda bir şair ve yazardır. Şiirleri “Kızıl-Oyrot” gazetesinde yayımlanır. Munduzak gerçekte yazar Çalçık Çunijekov’tur. Eserde Munduzak’a ait gösterilen bütün eserler gerçekte Çunijekov’un eserleridir.

Añçıbay Bektenov, Munduzak’ın babasıdır. Eğitimli bir kişi olan Añçıbay, oğlunun da okumaya hevesli olmasına sevinir, oğluna okuma ve yazma öğretir. Hikâyeye boyunca fikirleri tekâmül eden, olaylara bakış açısı değişen şahıslardan birisi olan Añçıbay, başlangıçta sömürü düzeninin temsilcileri olan toprak ağalarına ve kamlara karşı koyamayan, onların her istediklerini yerine getiren biriyken sonraları ağalar, kamlar tarafından sömürüldüklerinin farkına vararak onlara kaşı çıkmaya başlar. Devrim sırasında Aklarla birlikte Kızıllardan kaçmayı düşünse de oğlu Munduzak’ın etkisiyle Aklarla gitmekten vazgeçer. Kızıllara katılır. Devrimden sonra kurulan Köy Devrim Komitesi başkanlığına seçilir. “Lenin’in Buyruğu” Kolhozu kurulunca kolhoz başkanlığını da üstlenir. Daha sonra oğluyla birlikte uğradığı bir iftira sonucu görevlerinden uzaklaştırılsa da suçsuz olduğu sonradan anlaşılır. Hikâyeye boyunca Munduzak’ın en önemli destekçisi olan Añçıbay, yeniliklere açık olmasıyla da aslında devrimin yaratmak istediği yeni insan tipinin Munduzak ile birlikte en önemli temsilcisi durumundadır.

Sırğaş, Añçıbay'ın karısı, Munduzak'ın annesidir. Geleneğin temsilcisi durumunda olan Sırğaş bütün yeniliklere karşıdır. Oğlunun okumasını istemez. Oğlu toprak ağalarına, kamlara karşı çıktığında oğlunun yanlış yaptığını, ağalara, kamlara karşı gelmemesi gerektiğini herkesten önce Sırğaş dile getirir. Sırğaş, emek ve din sömürsünün kurbanı durumunda olan ancak özgür iradesini kullanıp bu sömürü düzenine karşı koyamadığından düzenin devam etmesine neden olan insanların temsilcisi olarak hikâyede yer almaktadır.

Bekten, Añçıbay'ın babasıdır. Torunu Munduzak'ın okumasını, önemli insan olmasını istemektedir. Hikâyenin başlarında ölen Bekten'in hikâyedeki olaylar üzerinde bir etkisi yoktur.

Mıklay Cayzañ, hikâyedeki karşıt güçlerin en önemli temsilcisi durumundadır. Añçıbay ve ailesi ile akrabalık bağları da bulunan Mıklay Cayzañ hem köyün üst düzey yöneticilerinden biri hem de köyün en zenginlerindedir. Elindeki yönetim gücü ile zenginliğini insanları ezme ve sömürmek gibi amaçlarla kullanmaktan çekinmez. Momoş “yardım” diye adlandırılan bir usulde bütün köy halkı bir öğün yemek karşılığı Mıklay Cayzañ'ın ot biçme işini tamamlar. Yine Mıklay Cayzañ, Añçıbay'ın yeni keçe kilimine göz koyar, Añçıbay gönülsüz bir şekilde kilimi Mıklay Cayzañ'a hediye etmek zorunda kalır. Hikâye boyunca Munduzak da birçok defa Mıklay Cayzañ ile karşı karşıya gelmiştir. Sovyet Devrimi'nden sonra hem yönetim gücü hem de zenginliği azalan Mıklay Cayzañ, Köy Meclisi'nde yapılan toplantıda Munduzak'ın önerisiyle kulak ilan edilmiş, malına el konmuş ve sürgüne gönderilmiştir.

Baabal bay köyün zenginlerindedir. Hikâyedeki olaylar üzerinde çok fazla etkisi olmayan Baabal bay, hikâyenin başında Añçıbay ile Arcine'nin avladıkları hayvanların postlarını nüfuzunu kullanarak değerinin altında almaya kalkışır ancak Añçıbay'ın itirazı sonucu geçer fiyattan almaya razı olur. Bu olay dışında Baabal bay eserde görünmez.

Çoçuş, köyün zenginlerindedir. Rus Çarı'nın eski unvanları kaldırmasından sonra kurulan Köy Muhtarlığı'na getirilir. Devrimden sonra muhtarlığı bırakarak Aklarla birlikte kaçar.

Süder kam, Mıklay Cayzañ ile birlikte eski dönemin en önemli temsilcilerinden biridir. Süder kam insanları Tanrı ile kandırır, insanların din ve inanç ile ilgili duygularını kullanarak insanları sömürerek kişisel kazanç sağlar. İnsanlardan Tanrı ile görüşüp gelecekte haber verme karşılığı olarak hem canlı at, et, içki gibi maddi şeyler alır hem de insanlardan kendisi için çalışmalarını ister. Nitekim Añçıbay da Süder kamı, kam ritüeli için getirir ancak bu işin sonunda hem kendisinin hem de Munduzak'ın kamlara ve Tanrı'ya karşı olan inançları sarsılır. Artık dine ve Tanrı'ya inanmaz olurlar.

Mihail Kozlov, Munduzak'ın fikirlerinin gelişmesinde en etkili olan kişilerden biridir. Altın arama amacıyla bölgeye gelen ve Munduzak ile tanışan Kozlov, bir ay boyunca Añçıbay'ın ailesinde kalır. Bu bir ay içinde Mihail, Sırğaş'a ekmek pişirmeyi öğretir. Munduzak ve Basley'e devrimi, çarın devrilmesini, Bolşevikleri, Lenin önderliğindeki savaşı, Sovyet yönetiminin kurulduğunu, Sovyet yönetiminin yoksullara her şeyi ücretsiz verdiğini anlatır. Devrimden sonra Mihail Kozlov, Kızıl birliklere katılarak Aklarla fiili olarak da savaşmış, Dağlık Altay'da devrimin başarısı için mücadele etmiş biridir.

Basley, Munduzak'ın çocukluk arkadaşıdır. Çocukken birbirleriyle kavga etseler de sonraları iyi anlaşmaya başlarlar. Birlikte okuma yazma öğrenirler, birbirlerine masallar anlatırlar. Devrimden sonra Basley, Aklarla beraber hareket eder. Bir gün Munduzak ve annesini dövüp daha sonra öldürmek için ambara kilitler. Kızıl birliklerin gelmesi sonucu kaçmak zorunda kalır. Daha sonra hikâyede görünmez.

Toyçı, Munduzak'ın ilk eşidir. Hem Munduzak hem de Toyçı birbirlerini istemedikleri hâlde aileleri onları evlendirir. Ama ikisi bir aile kurmaz. Toyçı ailesinin evine geri döner. Hikâyedeki olaylar üzerinde çok etkisi yoktur.

Saňkaş, Munduzak'ın severek evlendiği eşidir. Ancıs isimli bir kızları olur. Hikâyedeki olaylar üzerinde çok etkisi yoktur.

Sanabay, köyün zenginlerinden Çoçuş'un oğludur. Mıklay Cayzañ ile işbirliği içindedir. Sovyet Devrimi'nden sonra Köy Meclisi'nde yapılan toplantıda Munduzak'ın önerisiyle Mıklay Cayzañ ile birlikte kulak ilan edilmiş, malına el konmuş ve sürgüne gönderilmiştir.

Erkemey, köydeki zengin toprak sahiplerinden biridir. Hikâyedeki olaylar üzerinde çok etkisi yoktur. Sovyet Devrimi'nden Köy Meclisi'nde yapılan toplantıda Munduzak'ın önerisiyle Mıklay Cayzañ ve Sanabay ile birlikte kulak ilan edilmiş, malına el konmuş ve sürgüne gönderilmiştir.

Olay Örgüsü

Munduzak adlı eser olay örgütleyici bir yapıya sahiptir. Eser, Türkiye Türkçesine aktarılıp Türkiye'de yayımlanmadığından daha iyi anlaşılması için eserin olay örgüsü bölümler hâlinde ayrıntılı olarak aşağıda sunulmuştur:

Birinci Bölüm

Añçıbay'ın Evinde

Bu bölümde Añçıbay ve ailesi tanıtılır. Zenginlerin/toprak ağalarının insanları nasıl sömürdükleri üzerinde durulur. Añçıbay Bektenov; Koroçı-Oozı'nda karısı, yaşlı babası ve bir oğluyula yaşamaktadır. Güz ayları geldiğinde Añçıbay, arkadaşı Ercine ile birlikte ava çıkar. Añçıbay ve Ercine avdan birçok sincap, bir ayı, bir tilki, bir su samuru ile kakım ve Sibirya gelinciği postu ile dönerler. Bu postları incelerlerken zengin Baabal çıkar gelir. Sosyal statüsünü kullanarak postları değerinin daha altında fiyatla almaya çalışır. Teklif ettiği fiyatı Añçıbay kabul etmeyince postları geçer fiyattan almaya razı olur. Munduzak kışları hayvanları besler, sulamaya götürür, annesine ev işlerinde yardım eder. Hayvanlarla ilgilenirken okumayı da bırakmaz, fakat annesi bu durumdan hoşlanmaz. Munduzak, babasının getirdiği kitapları Basley ile birlikte okuma yazma öğrenmek için kullanır. Birbirlerine masallar anlatırlar. Sırğaş da bu masalları dinler fakat Tanrı'yı, papazları, kamları kötüleyen kitapları okudukları zaman onlara kızar. Oğlunun Hristiyan olmasını isteyen Añçıbay, Emeri köyünden dönüşte Altayca Hristiyanlık ile ilgili bir kitap getirir ve Munduzak'a verir. Fakat karısı Sırğaş oğlunun Hristiyan olmasını istemez. Bir yaz günü Mıklay Cayzañ, Şaňmak Cayzañ, zengin Baabal ve yardımcısı Çapılday Añçıbay'ın evine gelir. Mıklay Cayzañ, Añçıbay'ın yeni keçe kilimine göz koyar, Añçıbay gönülsüz de olsa keçe kilimi ona hediye eder. Munduzak babasının keçe kilimi vermesini istemez. Añçıbay ve oğlu Munduzak kış için ot biçmeye giderler. Añçıbay, Mıklay Cayzañ için de ot biçmeye gider fakat Munduzak başkası için ot biçme işine gitmek istemez.

Hile

Bu bölümde kamların insanları Tanrı'yı kullanarak nasıl aldattıkları anlatılır. Añçıbay bir gün tek gözlü Süder kamı getirip bir kızıl kısağı kurban eder. Süder kam, kam ritüelini gerçekleştirir. Kam geri dönerken Añçıbay'dan iki at, bir matara içki ve kurban edilen kısağın etinden alır. Yine Añçıbay'dan kam ritüeli karşılığı kendisi için ot biçmesini ister. Munduzak önce kendi kendine kamın kendilerini aldattığını düşünür, sonra ailesine de bu düşüncelerini açık eder. Ancak annesi kamlara laf etmemesi konusunda oğlunu uyarır. Kam töreninden üç gün sonra ihtiyar Bekten hastalanır ve ölür. Ölmeden önce oğlu Añçıbay'a torunu Munduzak'ı okutmasını vasiyet eder. Kam için ot biçme zamanı geldiğinde Añçıbay ot biçmeye gider,

oğlunu da götürmek ister. Munduzak kam için ot biçmeyeceğini söyler ama babasıyla birlikte gidip yemek hazırlama gibi işlerde babasına yardım etmeyi kabul eder. Ot biçme sırasında yoğun bir yağmur başlar. Babası yağmur altında ot biçerken Munduzak da babasına yardım için ot biçmeye başlar. İki günlük bir çalışmadan sonra ot biçmeyi tamamlarlar. Kam gelir. Biçilen otu yeterli bulmaz. Munduzak kam ile önce tartışır, sonra kama vurarak kamı yere devirir. Kam kaçar. Eve geri döndüklerinde artık Añçıbay da Munduzak da kama, tanrıya inanmamaya başlarlar.

Munduzak Okulda

Bu bölümde Munduzak'ın Emeri'deki Misyoner Okulu'na gidip üç kış boyunca eğitim alması anlatılmaktadır. Añçıbay ve Munduzak okul için önce Urlu-Aspak'a gider. Buradaki Öğretmen Fedosiya Mihaylovna, Hristiyan olmadığı için Munduzak'ı okula kabul etmez. Sonra Saydıs köyündeki okula gelirler. Buradaki öğretmen Petr Petroviç de aynı gerekçeyle Munduzak'ı okula kabul etmez. En son Emeri'deki okula gelirler. Buradaki öğretmen daha önce Añçıbay'ın evine misafir olup masallar anlatan Altay Türkü Vasiliy Osipoviç'tir. O da ilk önce Hristiyan olmadığı için Munduzak'ı okula kabul etmek istemez. O esnada Papaz Mihail gelir. Papaz Mihail, Munduzak'ın okuldan mezun olacağı zaman Hristiyan olması koşuluyla onu okula kabul eder. Munduzak bu okulda üç yıl eğitim alır. Çok başarılı bir öğrencilik dönemi geçirir. Üçüncü sınıfın sonunda hâlâ Hristiyan olmayınca Papaz okula devam etmesine izin vermez. Munduzak evine geri döner.

Yeni Ev

Bu bölümde artık 15 yaşında olan Munduzak'ın teklif ve ısrarıyla Añçıbay iki odalı yeni bir ev yapmaya karar verir. Sırğaş yeni ev fikrine de karşı çıkar. Ancak Añçıbay yeni ev fikrini destekler, bu işin sorumluluğunu Munduzak'a bırakır. Ev yapma işinde Urlu-Aspak'tan İvan İvanoviç usta olarak çalışır. Nisan ayında başlayan iş güz aylarında biter ve aile yeni eve taşınır. Munduzak'a özenen arkadaşları Arcine ve Basley de yeni ev yapmaya girişir. (Munduzak yeniliklerin öncüsü durumundadır.) Bir gün Mıklay Cayzañ yeni evi görmek için çıkar gelir. Añçıbay'ın evinde yer, içer. Burada Munduzak, Mıklay ile ağız dalaşına girer. Bahar aylarında Mıklay yine Añçıbay'ın evine gelir. Ondan kendisi için ücreti karşılığı çalışmasını, Munduzak'ın da yine kendisi için bir ay boyunca ücreti karşılığı çalışmasını ister. Añçıbay kabul etse de Munduzak kabul etmez. İşin sonunda Mıklay yine Añçıbay'ın emeğinin karşılığını vermez.

Yardım

Bu bölümde “yardım” başlığı altında yoksul insanların ağalara ve kamlara bedavaya çalışmaları anlatılmaktadır. Bu “yardım”larda halk zenginler için sadece bir öğün yemeğe gün boyu çalışır. Mıklay, ot biçme işi için insanları çağırır. Munduzak'ın ailesi de gider, Munduzak bedavaya çalışmak istemediği için yine gitmez. Daha sonra arkadaşı Basley'in ısrarıyla sadece öğlene kadar çalışma ve yemekten sonra kaçma şartıyla gider. Bu sefer de yemek yetmez. Munduzak, Mıklay ile tartışmaya girişir. Buradaki insanlara Mıklay'ın kendilerini karın tokluğuna çalıştırdığını ancak bu kadar insana yetecek kadar yemek hazırlamadığını, bedavaya ağa için çalışmamaları gerektiğini söyler. Bu sözler orada çalışan insanları etkiler. İş bırakıp dağılmaya başlayacakken Mıklay yeni yemekler getireceğini söyleyerek onları ikna eder. Mıklay, Munduzak'ı tarladan kovar. Akşam annesi ve babası dönünce Munduzak onlara da boş yere çalıştıklarını tekrar söyler. Babası bu sözlere karşılık vermese de annesi yine Munduzak'ı yaptıkları için azarlar.

Birlik

Bu bölümde Munduzak bir önceki bölümde anlatılan “yardım” a karşı birlik fikrini ortaya atar. Buna göre iki kişi bir araya gelecek, önce birinin işi tamamlanacak, sonra diğerinin işi yapılacaktır. Basley ile ikisi anlaşarak önce Munduzak sonra Basley için ot biçerler. Bu duruma hem Añçıbay hem de Basley’in babası Taçpay çok sevinir. Bu yöntemin “yardım” yönteminden çok daha faydalı olduğunu söylerler. Munduzak ile Basley ihtiyaçlarından fazla biçtikleri otu satmaya karar verirler. Otu Mıklay almak ister ancak Munduzak’ın istediği parayı vermez. Munduzak da otu satmaz. Mıklay’ın bu durumda da Munduzak’a karşı öfkesi artar. Birlik şeklindeki yardımlaşmanın kendisi için uygun olmadığını, bundan sonra halkın kendisine karın tokluğuna “yardım” a gelmeyeceğini düşünür.

Kendi Düşen Ağlamaz

Bu bölümde Munduzak ailesi tarafından istemediği bir kızla evlendirilmektedir.

Sırğaş oğlu Munduzak’ı Akçamay’ın kızı Toyçı ile evlendirmek ister. Bu evliliğe hem Munduzak hem de Toyçı karşı olsa da aileler evlenmelerine karar verir. Munduzak ve Toyçı’nın düğünü yapılır. Düğünden sonra Añçıbay ve Sırğaş gelinin ailesine kalın⁴ olarak iki inek, iki at ve yüz salkovoy para öder. Añçıbay, yüz salkovoyun yirmi beş salkovoyunu Mıklay’dan borç alır. Bu borca karşılık Mıklay Añçıbay’dan iki bölmeli bir ambar yapmasını ister. Munduzak ailesine bu evliliği kendisinin istemediğini kalın olarak verdiklerinin boşa gittiğini söyler. Bunun üzerine Añçıbay “Kendi düşen ağlamaz, bu işi biz başlattık. Zor da olsa kolay da olsa biz devam ettireceğiz.” diye düşünür.

Yeni Görevliler

Bu bölümde Rus Çarının emriyle Altay bölgesinde yeni kurumlar oluşturulur. Toprak ve vergi sisteminde bazı değişiklikler yapılır.

Bir gün bir haberci Añçıbay’ı Mañzır’ın evine toplantıya çağırır. Añçıbay toplantıya kendi yerine oğlu Munduzak’ı gönderir. Toplantıda nahiyeden gelen Cayzañ, Rus Çarının aldığı yeni kararları açıklar. Buna göre Altay halkının yerel yönetim birimleri olan *cayzañ*⁵, *temiç*⁶, *şüüleñi*⁷, *albanç*⁸ gibi makamlar kaldırılır. Yerine köy muhtarı, köy polisi ve köy polisi yardımcısı gibi yeni makamlar kurulur. Araziler ölçülür. Değerli araziler Çar’a ait olacaktır. Çar’a ait arazilerden ağaç kesen, av avlayan kişiler, bunlar için vergi ödeyecektir. Diğer arazilerin ölçülüp paylaşılması için köy halkı kişi başı on iki salkovoy ödeyecektir. Munduzak toplantıda bu yeni yasaların da zenginlere faydalı olduğunu, yoksul halka faydası olmadığı gibi zararı olduğunu dile getirir. Toplantıdaki birçok kişi Munduzak’a hak verir. Cayzañ, Munduzak’ı toplantıdan kovar. Munduzak durumu babasına anlatır. Babası da bu yeni durumu kaygıyla karşılar.

⁴ Başlık parası.

⁵ Eskiden Altay Türklerinin yerel idarecileri tarafından kullanılan bir unvan.

⁶ Cayzaña bağlı memur.

⁷ Cayzaña bağlı memur.

⁸ Cayzaña bağlı vergi memuru.

İkinci Bölüm

Yabancı Kişi

Bu bölümde Rusya'da devrim olduğu, Rus Çarı'nın devrildiği haberi Altay bölgesine ulaşır. Altay bölgesinde de yeni bir dönem başlamaktadır. Munduzak artık 19 yaşında bir gençtir.

Munduzak bir gün Koroçı ırmağı etrafında gezerken yabancı bir adamla karşılaşır. Adı Mihail Kozlov olan bu kişi bir Rus'tur, bölgede altın aramaktadır. Munduzak'tan altın arama işinde kendisine ücreti karşılığında yardım etmesini ister. Munduzak kabul eder. Birlikte Munduzak'ın evine gelirler. Bir hafta kalmayı planlamışken bir ay boyunca burada kalır. Munduzak ile birlikte altın ararlar ancak bulamazlar. Bu bir ay içinde Mihail, Sırğaş'a ekmek pişirmeyi öğretir. Munduzak ve Basley'e devrimi, çarın devrilmesini, Bolşevikleri, Lenin önderliğindeki savaşı, Sovyet yönetiminin kurulduğunu, Sovyet yönetiminin yoksullara her şeyi ücretsiz verdiğini anlatır. Yine daha sonra Añçıbay, Sırğaş ve Munduzak'a Dağlık Altay'da Akların Kızıllar hakkında yalanlar yaydığını, Kızılların insanları öldürüp mallarını yağmaladığını söylediklerini ama bunların hiçbirinin doğru olmadığını, asıl Akların insanları öldürdüğünü anlatır. Aklar geldiğinde onlara yardım etmemeleri gerektiğini anlatır. Munduzak'ta devrimci düşüncelerin oluşmasında Mihail Kozlov'un payı büyüktür. Bu konuşmalar Mıklay'ın kulağına kadar gider. Mıklay, Añçıbay'ın evine gelir. Mihail Kozlov'u görüp geri döner. Ertesi gün Mihail Kozlov, Koroçı-Oozı'ndan ayrılır, Çamal'e doğru yola çıkar. Mıklay, köy polisi Közüyke ile birlikte Kozlov'u aramak için yine Añçıbay'ın evine gelir. Ama o gitmiştir. Onunla ilgili sorular sorarlar ancak Añçıbay ve Munduzak bu soruları geçiştirirler. Mıklay ve Közüyke, Añçıbay ve Munduzak'ı köy odasına şikâyet etmeyi düşünürken Añçıbay onlara karşı çıkar, artık onlardan korkmadığını söyler, tüfeğini alarak gerekirse onlara karşı koyacağını söyler. Bunun üzerine Mıklay ve Közüyke evden uzaklaşır. Giderlerken bu durumu kimseye söylememe konusunda anlaşır. Çünkü Añçıbay'dan korkmuşlardır.

Genç Propagandacı

Bu bölümde Aklarla Kızılların Dağlık Altay'daki savaşları anlatılmaktadır.

Kış başlar. Bir gün köy muhtarlığından elçi gelir ve Añçıbay'ı köy odasına toplantıya çağırır. Añçıbay kendi yerine oğlu Munduzak'ı gönderir. Toplantıda köy muhtarı zengin Çoçuş, köy polisi Közüyke ve yardımcısı Bilemen ile birlikte Kara-Korum Altay Yönetimi'nden üst rütbeli bir asker ve çok sayıda insan vardır. Toplantıda asker, halkı Aklarla birlikte Moğolistan'a gitmeye çağırır. Kalanların Aklar geri döndüğünde öldürüleceğini söyler. Gidecek olanların hemen bugün harekete geçmesini söyler. Munduzak gitmek istemese de onlarla birlikte yola çıkmaya mecbur kalır. Yolda bir fırsatını bulup Beşpeltir'deki Aganya Todogoşeva'nın evine sığınır. Ertesi gün Beşpeltir Köy Odası'na gider. Burada Aklarla beraber gitmeye hazırlanan grubu Aklarla gitmemeleri konusunda ikna etmeye çalışır ancak başarılı olamaz. Buradan ayrıлып okula gelir. Burada da bir grup genç Aklarla gitmeye hazırlanmaktadır. Munduzak burada İvan Maskaçakov isimli genci Aklarla gitmeme konusunda ikna eder. İvan da arkadaşlarını ikna eder ve bu grup Aklardan kaçır. Daha sonra Munduzak evine döner. Babasının da Aklarla birlikte gitmeye hazırlandığını görür. Babasını da gitmemesi konusunda ikna eder. Bunun üzerine babası silahını alıp avlanmaya gider. Bu sırada Basley ve Arcine de Aklara katılmak üzere atlanmışlardır. Munduzak'ın evine gelirler. Munduzak onları da gitmemeleri konusunda ikna etmeye çalışsa da Basley, Munduzak'ı Kızıl olmakla suçlar, geri döndüğünde Munduzak'ı öldürmekle tehdit eder ve Arcine ile birlikte giderler. Bir süre sonra Köy Odası'ndan yeni bir elçi gelerek Añçıbay'ı çağırır. Yine Munduzak gider. Köy muhtarı Aklarla birlikte kaçmıştır. Toplantıyı Mokoluş yönetir. Toplantıda Çamal'da bulunan Kızıl

birliklerin atları için ot gerektiği, Kızıllara yardım etmeleri konusunda anlaşılır. Çamal'a ot götürme işi Munduzak'a verilir. Munduzak Çamal'da Mihail Kozlov ile yeniden karşılaşır. Ancak çok kısa süre görüşebilirler. Çünkü buradaki birlik Aklara karşı harekete geçer. Munduzak, Çamal'dan dönerken yolda başka bir Kızıl birliği ile karşılaşır. Onlara yol göstermek için tekrar geri döner. O birliğe de bir süre kılavuzluk edip daha sonra evine döner. Evde komşuları başına toplanıp ondan haber sorarlar. Munduzak başından geçenleri anlatır. İnsanlar Munduzak'ın anlattıklarından sonra Kızıllara karşı sempati beslemeye başlar. O gece yine elçi gelir. Köy odasına Kızıllar gelmiştir. Kızıllar Munduzak'ı haydutlara karşı birlikte çatışmaya çağırırlar da Munduzak silah kullanmayı bilmediğinde onlarla gitmez. Kızıllar zengin Çoçuş'un evini harekât merkezi yapmışlardır. Burada yapılan toplantıda İvan Maskaçakov Aklara karşı yürütülen harekâta ilişkin bilgi verir, eskiden köyü köy odasının yönettiğini ama artık köy devrim komitesi kurulması gerektiğini söyler. Bu komitenin işi köy halkının huzur içinde yaşamasını, hayvanlara iyi bir şekilde bakılmasını, kavgaların önlenmesini, kaçkınları yakalayıp silahlarını teslim almasını sağlamaktır. Köy devrim komitesi başkanı olarak önce Munduzak önerilse de yaşı küçük olduğu için seçilmez, yerine babası Añçıbay köy devrim komitesi başkanı olur. Başkan olduktan sonra Kuyum'un içinde beş farklı yere nöbetçi koyar. Halkın getirdiği silahları teslim alıp Munduzak ile bölge devrim komitesine gönderir. Halk yeni sistemi benimsemeye başlamıştır. Bir gün Munduzak evine geldiğinde on kadar atının evinde olduğunu görür. Başlarında eski arkadaşı Basley vardır. Basley, Munduzak'ı ve annesi Sırğaş'ı döver. Ambara kapatır. Öldürmek üzere götürmeye hazırlanırken çatışma seslerinin duyulması üzerine kaçır. Munduzak ve annesini ambardan komşuları Arcine'nin karısı Odnış çıkarır. Akşam Taçpay da gelir. Oğlu Basley'in yaptıklarını üzüntüyle dinler.

Öğretmen

Bu bölümde Aklar ile Kızıllar savaşı bitmiş. Sovyet yönetimi kurulmuştur. Propagandacılar gelip yeni yönetimle ilgili insanlara bilgiler vermektedir. Munduzak Katuçöp'te yaşayan yetişkin kadın ve erkeklere geceleri okuma yazma öğretmeye başlamıştır. Okul olmadığı için her gün bir başkasının evinde ders verir. Mıklay bu duruma da karşıdır. Çünkü onun üç yardımcısı da bu eğitimlere devam etmektedir. Özellikle kadınların okuma yazma öğrenmesini hiç istememektedir. Bir gün Munduzak ve on kişi ders verecek yer istemek için Mıklay'ın evine gelir. Mıklay onlara yer vermez. Ertesi gün Mıklay'ın yardımcısı Camskoy, Munduzak'a gelir. Mıklay'ın eğitime devam ederse kendisini kovacağını söylediğini anlatır. İkisi birlikte tekrar Mıklay'ın evine giderler. Munduzak, Mıklay'ı Sovyet yargısına vermekle tehdit eder. Bunun üzerine Mıklay, Camskoy'un eğitime devam etmesine izin verir. Munduzak'ın okuma yazma öğrettiği kişilerden biri de Sañkaş isimli kızdır. Munduzak bu kızdan hoşlanır. Kız da Munduzak'tan hoşlanır. Bir gün Añçıbay Sovyet Yönetiminin Altay bölgesini otonom bölge hâline getirdiği haberini Munduzak'a verir. Munduzak da bu habere sevinir. Añçıbay, Sırğaş ve Munduzak sohbet ederken Sırğaş eşine ve oğluna “yeni yönetimi kim kuruyor, onu kim buldu?” diye sorar. Añçıbay, Çarlık yönetiminin toprak ağalarına kolaylık sağladığını, ağaların halkı kullandığını, hatta öldürene kadar çalıştırsa da kimsenin bir şey yapamadığını, bilgili Lenin'in yoksulları eziyetten kurtarmak için savaşa giriştiğini, Devrim'in şubat⁹ ayında Çarı tahtından indirdiğini, ekim ayında zenginleri tasfiye ettiğini, iktidarın Sovyetlere verildiğini, artık Dağlık Altay'da da kamların, toprak ağalarının yok

⁹ 1917'de Rusya'da iki devrim olur. Mart ayında Çar devrilir, kasım ayında Bolşevikler iktidarı ele geçirir. Eski Rus takvimine göre ilk devrim şubat ayında, ikincisi ekim ayında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla literatürde ilk devrim Şubat Devrimi, ikinci devrim ise Ekim Devrimi olarak geçer.

olacağını anlatır. Sırğaş, Añçıbay'a "Artık Tanrı'ya inanmıyor musun?" diye suçlayıcı bir şekilde sorar. Añçıbay eşinin sözünü keserek Tanrı'nın bir kişiye bile yardım ettiğini kimsenin görmediğini, artık Tanrı'ya inanmadığını söyler. Sırğaş bu sözlere ikna olmaz. Sonra Munduzak konuşmaya başlar, otonom bölge olmalarının çok önemli olduğunu, artık Altay halkının daha iyi bir hayat süreceğini, okulların artacağını, insanların eğitimi olacağını, hayvan sürülerinin artacağını, halkın huzur ve refah içinde yaşayacağını söyler. Güzün eğitimine devam etmek istediğini söyler. Bu sırada babası Munduzak'a "Kızıl-Oyrot" isimli bir gazete verir. Munduzak sevinçle gazeteyi okur. Gazetenin bir sayısında Munduzak'ın "Sovyet Yönetimine Övgü" isimli şiiri çıkar. Mıklay, Munduzak gazeteye zenginlerle ilgili yazı yazıyor diye bu durumdan da hoşlanmaz. Bir gün Munduzak, Mıklay'ın evine geldiğinde Mıklay, Munduzak'ı orada toplanıp içki içen insanlara dövdürmeye çalışır. Ama Munduzak oradan uzaklaşır.

İkinci Düğün

Bu bölümde Munduzak'ın, Sañkaş ile evlenmesi ve ikinci düğününü yapması anlatılmaktadır. Bir gün Añçıbay ve Sırğaş otururlarken Munduzak'ı çağırırlar. Annesi Sırğaş, artık yetişkin olduğunu yalnız yaşamaması gerektiğini, Toyçı'yı geri getirip yuva kurması gerektiğini söyler. Munduzak, Toyçı'yı istemediğini, Sañkaş ile evleneceğini söyler. Annesi Toyçı için kalın ödediklerini, şimdi Sañkaş için tekrar nasıl kalın ödeyeceklerini söyler. Munduzak, Sovyet yönetiminde kızların satın alınmayacağını, kalın ödenmeyeceğini, evlenmek isteyenlerin köy meclisine gidip kayıt yaptırılmalarının yeterli olacağını ve düğün yapılacağını söyler. Annesi bu yeni âdetlere de karşı çıkarak eski âdetleri devam ettirmek gerektiğini söyler. Bir gün Munduzak gider, Sañkaş'ın annesiyle konuşup Sañkaş'la evlenmek istediğini söyler, yaşlı kadının da izniyle Sañkaş'ı alıp eve getirir. Daha sonra Añçıbay ve Sırğaş, Sañkaş'ın annesinin evine giderler, yaşlı kadın kalın istemediğini, kızına iyi bakmalarını ve mümkünse bir düğün yapmalarını ister. Ertesi gün düğün yapılır. Düğüne eski dostları İvan İvanoviç de gelir. Et, köçö, tereyağı, kaymak, ekmek, peynir ile dolu masalar kurulur. Akşama doğru Mıklay çıkar gelir. Niye düğüne davet edilmediğini sorar. Bu sırada evden çıkan İvan İvanoviç, Mıklay'ı görünce eski alacağını ister, bunun üzerine Mıklay "bunlar beni döver" diye düşünüp oradan hemen uzaklaşır. İnsanlar "yeni düğün ne kadar sade, kavgasız dövüşsüz düğün" diye konuşup otururlar.

Yol Açık

Bu bölümde Munduzak, Çamal Aymak Komitesinin teklifiyle Oyrot-Tura'ya Sovyet Parti Okulu'na iki yıl eğitim almak üzere gönderilir.

Miron Mundus-Edokov isimli Altaylı şair, yazar ve araştırmacı; şarkı, masal, bilmece gibi sözlü kültür ürünlerini derlemektedir. Kuyum'a da gelir. Añçıbay'ın evine misafir olur. Munduzak derlediği şarkıları, şiirlerini, dedesinden öğrenip yazıya geçirdiği masalları Mundus-Edokov'a verir. Edokov bunların bir kısmını gazetede yayımlayacağını, bir kısmını "Tañ Çolmon" isimli antolojisine koyacağını söyler. Kitap çıktığında bir kitabı göndereceğini söyler. Bir gün Çamal Parti Komitesinden Munduzak'a davet mektubu gelir. Munduzak, Çamal'a gider. Aymak Parti Komitesi sekreteri Munduzak'a Oyrot-Tura'ya, Sovyet Parti Okulu'na iki yıl eğitim almak üzere gitmek isteyip istemediğini sorar. Munduzak hemen kabul eder. Çamal'dan Pavel Kuçiyak ve Semen Tabakov ile birlikte döner (Bu ikisi de ünlü Altaylı yazarlardır). Karısı Sañkaş ve annesi Sırğaş Munduzak'ın okul için şehre gitmesini istemese de Añçıbay oğlunu destekler. Burada da devrimden önceki eğitim durumu ile devrimden sonraki eğitim durumu karşılaştırılmaktadır. Aralık ayının ilk günü Oyrot-Tura'da olur, Sovyet Parti Okulu'na yazılır ve eğitimine başlar. Sınıfın başarılı öğrencilerinden olur. Vaktinin çoğunu kütüphanede geçirir, bol bol kitap okur ve şiirler yazar. Eşi Sañkaş'tan aldığı bir mektupla bir

kızı olduğunu, adını Ancıs koyduklarını öğrenir. Munduzak'ın şiirleri “Kızıl-Oyrot” gazetesinde artarak çıkmaya devam eder.

İnsanın Kötüsü, Su Samurunun Sarısı

Bu bölümde Munduzak, Sovyet Parti Okulu'ndaki iki yıllık eğitimini tamamlayıp köyüne geri dönmüştür. Çamal Parti Komitesi, Munduzak'ı Kuyum Köy Meclisi'nin sekreteri olarak görevlendirir. Kuyum Köy Meclisi de Munduzak'ı Yoksullara Yardım Komitesi Başkanı olarak görevlendirir. Bu komitenin toplantılarında ekipler kurarak çam ağaçlarında katran üretme, odun kömürü yapma, tarla sürüp arpa buğday ekme gibi fikirler ortaya atılır. Bu fikirler kabul görür ve ekipler üretime başlar. Hepsinden iyi gelirler elde edilir ve yoksul insanlar bu durumu sevinçle karşılar. Artık toprak ağalarına bedava çalışmak yerine kendileri üretiyor, kendileri kazanıyordu. Bu durum zengin Çoçuş'un büyük oğlu Sanabay ile Mıklay'ı rahatsız eder. Çünkü artık kendi işlerinde çalışacak işçi bulamamaktadırlar. İki birleşerek Añçıbay ve Munduzak'ı öldürtmeye karar verirler. Munduzak durumu önceden haber alır ve babasıyla ikisi suikasttan yara almadan kurtulurlar. Kendilerine ateş eden silah Sanabay'ın tüfeği olduğu için onu Çamal'a yargılanmak üzere gönderirler. Mıklay'a ise yanında çalıştırdığı üç kişinin on beş yıllık ücretini ödetirler ve verdiği vergiyi iki katına çıkarırlar. Daha sonra Köy Meclisi seçimleri yapılır. Añçıbay ve Munduzak Köy Meclisi temsilcileri olarak seçilirler. Artık Munduzak'ın üç görevi vardır.

Tartışma

Bu bölümde “Lenin'in Buyruğu” isimli kolhoz kurulur. Kolhozun başkanlığına Añçıbay seçilir. İnsanlar ellerindeki alet edevatı, hayvanları kolhoza teslim eder. Bir gün Munduzak, Sanabay ile Mıklay'ı çağırtıp onlara yeni vergiler konduğunu, hükümet için ağaç kesme işinde bizzat çalıştırılmaları için emir geldiğini söyler. Sanabay ve Mıklay mecburen çalışmak zorunda kalırlar. Bir hafta sonra Çamal'dan yoldaş Slobodiçikov gelir. Toplantı yapılır. Toplantının gündemi sınıfsız bir toplum yaratmak için sosyalizmin önüne engeller çıkaran toprak ağalarının sürgün edilmesidir. Bu bölgeden kimlerin sürgün edileceğine Köy Meclisi karar verecektir. Yapılan görüşmeler sonucunda Munduzak'ın önerisiyle Mıklay, Sanabay ve Erkemey'in mallarına el konulması ve sürgün edilmesi kararlaştırılır. Hemen sonrasında üç toprak ağasının mallarına el konur ve sürgün edilirler. Sürgünden sonra Sanabay'ın evi Köy Meclisi yapılır. Bile, Köy Meclisinin başkanı olur. Mıklay'ın evi de “Lenin'in Buyruğu” kolhozunun idari merkezi yapılır. Kolhozun başkanı Añçıbay olur.

Yeni Hayat

Altay'da yeni hayat, yeni mutluluk başlamıştır. Kuyum içinde insanın emeğini sömüren zengin, inancını sömüren kam kalmamıştır. Aylar, yıllar geçer. “Lenin'in Buyruğu” kolhozu büyümüş zenginleşmiştir. Üç Rus gelip, kolhoza katılmak ister. Yapılan toplantıda üç Rus kolhoza kabul edilir. Daha sonra Munduzak, Komünist Parti üyeliğine seçilir. Bir gün Parti merkezine Añçıbay ile Munduzak'ın cayzañ soylu olduğuna dair bir ihbar gelir. Añçıbay'ın babası Bekten, Kubañ cayzañ ile kardeştir. Kubañ'ın oğlu da Mıklay'dır. Yine bir gün Añçıbay'ın kolhozun boğasını öldürttüğü, bunu için kolhozun ineklerinin kısır kaldığı haberi yayılır. Bunun üzerine Parti, Añçıbay ile Munduzak'ı partiden atar. Daha sonra bu söylentilerin iftira olduğu, sürgün edilenlerin yakınları tarafından Añçıbay ile Munduzak'tan intikam almak için uydurulduğu ortaya çıkar. Hikâyenin sonunda “Lenin'in Buyruğu” kolhozu aymak içindeki en zengin kolhozlardan biri olarak tasvir edilir. Rus ve Altay kolhozcular bir ailenin evlatları gibi kardeşçesine mutlu ve müreffeh bir biçimde yaşamaya devam ederler. Hikâye, Munduzak'ın kolhozculardan dinleyip derlediği kolhozların övüldüğü bir şarkı ile sona erer.

Zaman ve Mekân

Munduzak adlı eserin yazılma zamanı olarak 1930 ile 1950 yılları arası gösterilmektedir (Dilek, 2003, s. 310). Eser 2013 yılında tekrar basılmıştır. Bu baskıda da eserin yazılış tarihine ait bir bilgi verilmez. Olay ağırlıklı bir uzun hikâyeye olan eserde vaka zamanı da yıl bilgisi verilerek belirtilmemiştir. Vaka zamanı ancak anlatılan olaylardan hareketle ortaya konabilir. Buna göre hikâyenin başlangıcında *Munduzak* on iki (Çunijekov, 2013, s. 12), Sovyet Devrimi gerçekleştiğinde ise on dokuz yaşındadır (Çunijekov, 2013, s. 78). Hikâyede Sovyet Devrimi'nden sonraki yaklaşık on yıllık süreç de anlatılır. Bu durumda vaka zamanı 1910 ile 1930 yılları arasını kapsayan yaklaşık yirmi yıllık bir zaman dilimidir.

Hikâyede anlatılan olayların ana mekânı *Munduzak* ve ailesinin yaşadığı *Kuyum*'a bağlı *Koroçı-Oozı*'dir. *Koroçı-Oozı*'nin bağlı bulunduğu *Kuyum*, *Añçıbay*'ın sık sık gidip geldiği, *Munduzak*'ın da üç yıl Misyoner Okulu'nda eğitim görürken yaşadığı *Emeri*, *Munduzak*'ın *Kızıl birliklere* ot götürmek için gittiği *Çamal*¹⁰ ve *Munduzak*'ın devrimden sonra iki yıl boyunca eğitim aldığı *Oyrot-Tura*¹¹ hikâyede ismi geçen diğer mekânlardır.

Konu ve Temalar

İbrahim Dilek (1998, s. 459) Altay edebiyatında eski ile yeninin karşılaştırılması ile ilgili: “Altay edebiyatında komünizmin getirdiği yeni hayatla eski hayatın mukayesesi yapılır. Geleneklere ve inançlara yergi ön plana çıkar. Fakat her zaman Altay edebiyatında pastoral bir yapı içinde gelenekten istifade eden eserler çoğunluktadır.” der. Çunijekov da eskiyi eleştirmekle birlikte Altay Türklerinin şiir, şarkı, masal, atasözü gibi sözlü kültür ürünlerine önem vermektedir. Hikâyede *Munduzak* hem devrimden önce hem de devrimden sonra bu sözlü kültür ürünlerini derler, kendisi de şiirler yazar. Derlediği şiir ve masalların bir kısmını gerçekte de önemli bir Altaylı yazar ve şair olan *Miron Mundus-Edokov*'a verir. *Mundus-Edokov* bu eserleri *Tañ Çolmon* isimli antolojisine alır. Gerçek hayatta da *Çalçık Çunijekov*'un “*Kıraç*”, “*Añçı*” ve “*Kögülüş*” şiirleri adı geçen antolojide yayımlanmıştır.

Munduzak adlı hikâyede esas konuyu Altay Türklerinin Sovyet Devrimi'nden önceki hayatlarıyla devrimden sonraki hayatlarının karşılaştırılması oluşturmaktadır. Yazar bu karşılaştırmayı emek ve inanç sömürüsü, devrim ve iç savaş, yeni hayatın önemli simgelerinden olan kolhozlar ve eğitim gibi temalar üzerinden yapar.

Eskinin Karanlık Yüzü: Emek ve İnanç Sömürüsü

Munduzak adlı eserin ana temasını emek ve inanç sömürüsü oluşturmaktadır. Yazar, Sovyet Devrimi ile kurulan yeni hayatı topluma benimsetebilmek amacıyla eski dönemin en büyük toplumsal sorunu olarak gördüğü emek ve inanç sömürüsünü eser boyunca birçok örnek üzerinden ortaya koyar. Bu şekilde halkın zihninde Devrim'in zeminini oluşturmaya, geniş kesimlere Devrim'i kabul ettirmeye çalışır. Devrim'le birlikte emek ve inanç sömürüsü bitecek, insanın insanı ezmediği eşit bir düzen kurulacaktır.

Hikâyenin başkişisi *Munduzak* daha çocuk yaşlardan itibaren zengin toprak sahiplerinin, kamların insanların emeğini ve inancını sömürmesini kabullenemez. Özellikle annesinin uyarılarına rağmen zenginlere, kamlara saygı göstermediği gibi onlara karşı gelmekten de geri durmaz. *Mıklay Cayzañ* ile *Süder kam* da sık sık *Munduzak*'ı saygısız tavırları nedeniyle ailesine şikâyet ederler. Bir defasında *Munduzak*, *Süder kama* vurup onu

¹⁰ Çamal Rayonu bugün de Altay Cumhuriyeti'nin on ilçesinden biridir.

¹¹ *Oyrot-Tura*, Altay Cumhuriyeti'nin başşehri *Gorno-Altaysk*'ın o dönemdeki adıdır.

yere sermekten geri durmaz. Altay toplumu genelinde kutsal sayılan, korkuyla karışık saygı duyulan bir kama bir çocuğun vurması ve onu yere yıkması yazarın toplumu Devrim’le birlikte yeni hayata zihinsel ve psikolojik olarak hazırlaması olarak değerlendirilebilir. Munduzak’ın annesine babasına söylediği şu sözler önemlidir:

“Durun, siz nasıl insanlarsınız? Bu yaşınıza kadar ağaya, kama, cayzaña bedavaya çalıştınız. Kara terinizi boş yere akıtıp, bütün gücünüzü açgözlülere yedirdiniz, siz ne yapıyorsunuz? Ben sizin gibi onlara gücümü yedirmem. Onlara çalışmam, yiyeceğimi bulup yerim herhalde. Gerçek ölümden kam kurtaramaz, açlıktan ölmekten ağa koruyamaz.” (Çunijekov, 2013, s. 51).

Bu sözleriyle Munduzak, kendisinden önceki kuşak gibi ağaların ve kamların baskısına boyun eğmeyeceğini ifade etmekte, akıl ve cesaret ile kendi yaşayacağı hayatı kendisinin şekillendireceği iradesini ortaya koymaktadır. Nitekim Devrim’den sonra Köy Meclisi’nde yapılan toplantıda bu bölgeden kimlerin kulak¹² ilan edilip sürgüne gönderileceği konusunda insanları Munduzak yönlendirmiş, onun tarafından önerilen isimler sürgün edilmiştir.

Sovyet Devrimi’nin emek sömürsünü sona erdirdiği şu sözlerle ifade edilmektedir: “Köy Sovyeti işçilerle yoksulları zenginlerin pençesinden kurtarıp, onları iş birliği içinde çalıştırır, onların emeğini kimseye yedirmez, sosyalizmi kurma yolunda en güçlü araç oluverdi. Yoksullar, işçiler Komünist Parti’yi ve yeni yönetimi över oldular” (Çunijekov, 2013, s. 141).

Altay Türklerinin geleneksel kamlık inancı da eserde okuyucuya olumsuzlanarak sunulmaktadır. Yazarın Añçıbay’a söylettiği şu sözler Altay Türklerinin dinî dönüşümünü göstermesi bakımından önemlidir:

“- Eh, yeter, yeter! – diye Añçıbay çıkışınca Sırğaş gözlerini kocaman açıp baktı. – Sırğaş, Tanrı’nın insana yardım ettiğini kim görmüş? Hiç kimse görmedi. Sen kendin de düşünsene. Biz bu yakınlarda Karakuş tanrımıza bir kızıl kısrak kurban ettik, başı yüce Karaya taygamıza pay bıraktık. Süder kam kamlayıp ‘Ailene aile eklenecek, malına mal eklenecek, altın tüylü ayı öldüreceksin, altı boynuzlu sığın öldüreceksin.’ dedi. Hani nerede? Aileme aile ekleneceği yerde babam öldü. Malıma mal ekleneceği yerde iki tayımı kurt yedi, ata mirası doru atımı Süder kam çekip götürdü. Tanrı’nın yardım etmesi bu mu? ‘İnsanın tanrısı iki elinin gücüdür’ dedikleri gerçekmiş. Çalışırsan, tok oturursun, çalışmazsan aç oturursun. Tanrı ağzına hiçbir şeyi getirip koymaz” (Çunijekov, 2013, s. 111-112).

Yazarın, bu sözleri, zaten küçüklüğünden beri Tanrı’ya ve kamlara mesafeli olan Munduzak’a değil de o yaşına kadar Tanrı’ya ve kamlara inanan babası Añçıbay’a söyletmesi Sovyet Devrimi’nin amaçladığı ateist insan tipini yaratma konusunda başarılı olduğunu göstermektedir.

Devrim ve İç Savaş Yılları

Ramin Sadıgov, Sovyet Devrimi ve ardından meydana gelen Rus iç savaşı ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

Rusya’da 1917 yılında iki devrim gerçekleşir. Şubat ayında gerçekleşen ilk devrim ile Rus Çarlığı ortadan kaldırılmış, ülke yönetimi geçici bir hükümet tarafından üstlenilmiştir. Ekim ayında gerçekleşen ikinci devrim ile Rusya’da iktidarı Bolşevik Partisi ele geçirir. Sovyet Devrimi’nden sonra Rusya’da dört yıl boyunca sürecektir olan iç savaş başlar. Bu iç savaş Bolşevikler ve onların taraftarlarından oluşan Kızılilar ile Sovyet Hükümeti’ne ülke içinde ve dışında muhalefet eden eski rejim yanlıları Beyazlar arasında geçer (Sadıgov, 2020, s. iii).

1750’li yıllarda gönüllü olarak Rus Çarlığına tabi olan Altay Türkleri de kendi topraklarından yaklaşık 4.000 km uzaklıkta meydana gelen bu gelişmelerden etkilenmiştir. Devrim ve iç savaş, eserde Dağlık Altay Bölgesi ile sınırlı olarak yer almıştır.

¹² Sovyetler Birliği’nin ilk dönemlerinde varlıklı köylülere verilen ad.

Altay halkının devrim ve iç savaş ile ilgili bilgileri kulaktan dolma ve yüzeyseldir. Mevcut yönetim, halkın Aklarla beraber Moğol topraklarına gitmesi, gitmeyenlerin Aklar geri döndüğünde sorgusuz sualsiz öldürüleceği, gitmeye direnenlerin Kızıllardan sayılacağı şeklinde emir çıkarır. Munduzak, Aklarla gitmek istemediği hâlde onlarla yola çıkmaya mecbur kalır. Ancak yolda Aklardan kaçır. İvan Maskaçakov isimli bir genci de Aklarla gitmeme konusunda ikna eder. Bu kişi daha sonra Kızıl birliklere katılarak Aklara karşı savaşır. Munduzak'ın babası Añçıbay da bu emir üzerine Aklarla birlikte gitmek için hazırlanmaya başlamışken Munduzak tarafından vazgeçirilir. Çunijekov bu olaylar üzerinden Altay halkının bilinçli bir şekilde Aklarla hareket etmediğini, tehdit ve zorlamalar sonucu Kızıllara karşı çıktıklarını anlatmaktadır. Zaten halk Kızılların, Akların anlattığı gibi olmadıklarını gördükten sonra Kızıllara yardım etmeye başlamıştır. Aşağıdaki ifadeler Altay halkının devrim ve iç savaş ile ilgili görüş ve düşüncelerinde meydana gelen değişimleri göstermesi bakımından önemlidir:

“Yaşlı Azınçak çipil gözlerini kocaman açıp: ‘Bunlar kızıl partizanlar. Komutanları Silvayev denen kişi, çok konuşkan, içten biriyim. Eh, ben Rus dilini yeterince bilmem, bazı sözlerini anlayamadım. Ama öyle de olsa, birçok haberi anladım. Sovyet iktidarı kurulacak, halk iyi yaşayacak, Çarlar, beyler, zenginler yok olacak...’ – dedi. Onu dinleyen zengin Çoçuş “Eh, belki de olmuştur” diye kendini kötü hissedip konuşarak uzaklaştı.

- Durun, ey ahali, “Kızıllar önüne gelen kişiyi öldürüp, giyimini çıkarıp alacak...” diye Akların beyleri halka duyuru yapmıştı. Ama bu Kızıllar bizi öldürmeden gittiler işte. Bu nasıl iş? – diye yaşlı Sabatay hayret etti.

Munduzak, ‘Siz Akların hilesini bilmiyor musunuz?’ diye sorup devam etti. – ‘Aklar kendi canlarını, hayatlarını korumak için halkı kandırıyor. Siz onların sözüne hiçbir zaman inanmayın!’

Ölüm bekleyip duran yaşlılar, kadınlar, çoluk çocuklar, Çoçuş’un kapısına toplanıp Kızıl partizanların ne kadar iyi insanlar olduğuna şaşırıp kaldılar” (Çunijekov, 2013, s. 99-100).

Devrim ve iç savaş yılları Altay halkı için zor geçse de iç savaş bittikten sonra 1922 yılında Altay Özerk Yönetimi kurulur. Altay Özerk Yönetimi Altay halkı için mutlu ve müreffeh günlerin, yeni bir hayatın başlangıcı olmuştur.

Yeni Hayatın Aydınlik Yüzü: Kolhozlar

Sovyetler Birliği’nde iktisadi kalkınmada önemli bir yer tutan tarım ve hayvancılık faaliyetleri, “kolhoz” adı verilen kolektif çiftliklerde yürütülmektedir. *Kollektivnoye hozyaystvo* (kolektif tarımcılık) kelimelerinin kısaltılmış şekli olan kolhozların Sovyet edebiyatına yansımaları Miller tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

Sovyet edebiyatı ilkeleri esasında yazılan edebî eserlerde kolektif hayatın yaşandığı kolhozlar ve sovhozlar, iç savaştan sonra halkın geçimini sağladığı ve halka eğitim verilen yerler olarak işlenir. Sovyet edebiyatı ve folklorunda kolhozlar bir aile gibi yaşayan, mutlu insanlardan oluşan bir ülke şeklinde tasvir edilerek kolhozlarda çalışmak yüceltilir (Miller 1980, s. 56’dan akt. Dilek, 2011, s. 55).

Munduzak adlı eserde de kolhoz, devrimden sonraki yeni hayatın merkezi konumundadır. Munduzak ve babası Añçıbay’ın girişimleri ile Lenin’in Buyruğu adıyla bir kolhoz kurulur. İlk başlarda kolhoza girmek istemeyenler olsa da kolhoz kısa sürede zenginleşir. Bunun üzerine daha uzak bölgelerden insanlar da “Lenin’in Buyruğu” kolhozuna girmek ister. Eserde kolhoz şu şekilde tasvir edilir:

“Lenin’in Buyruğu” isimli kolhoz bölgedeki zengin kolhozlardan biri oldu. Kolhozda hayvanlar çoğaldı, gelirler arttı, kolhoza ot biçme makineleri ile biçerdöverler alındı. Yaşlı Tergiş’in ekibinin inşa ettiği ahıra girdiğinde bakması da güzel. İçi badana yapılmış, sıcak, burası buzağuların konulacağı bölüm, hayvanlara yem hazırlayacak bölüm de var. Etrafta çalışan gençlerin, genç kolhozcuların mutlu ve sevinçli şarkıları Tıttu Dağ’da yankılanır oldu. Rus ve Altay kolhozcular bir ailenin birbirini seven kardeşleri gibi, birbirlerinin sözünü dinleyip, birbirlerini koruyup, uyum içinde çalışıp yaşadılar” (Çunijekov, 2013, s. 157).

Eserde, Sovyet Devrimi ile birlikte Dağlık Altay'a gelen her yenilik gibi kolhozlar da kardeşçe yaşamının ve üretimin merkezi olarak olumlu nitelikleriyle ön plana çıkarılmaktadır.

Eğitim

Eserde eğitim teması da devrimden önce ve sonra olmak üzere karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Devrimden önce Dağlık Altay'da yaygın bir eğitim öğretim kurumu yoktur. Bölgede Hristiyanlığı yaymak için kurulan Altay Dini Misyonu tarafından açılan Misyoner Okulları vardır. Ancak bu okullar Hristiyan olmayanları okula kabul etmez. Nitekim Munduzak iki Misyoner Okulu'na kabul edilmez. Daha sonra Emeri'deki Misyoner Okulu'na rica minnet kabul edilir. Burada üç yıl öğrenim görür. Üç yılın sonunda hâlâ Hristiyanlığı kabul etmeyince okula devam etmesine izin verilmez.

Sovyet Devrimi'nden sonra eğitim seferberliği başlatılır. Okuma yazma bilmeyen yetişkinlere geceleri kurslar düzenlenir. Dağlık Altay'da yeni yeni okullar açılır. İlçe ve köylerden seçilen gençler Dağlık Altay'ın başkenti Oyrot-Tura'ya hatta Moskova'ya eğitim için gönderilir. Bu öğrencilerin bütün masrafı devlet tarafından karşılanır. Bu okullarda Altay, Rus, Kazak, Hakas, Kumandı halkına mensup öğrenciler hep birlikte eğitim alır. Munduzak da Çamal Aymak Komitesi'nin teklifiyle Oyrot-Tura'ya Sovyet Parti Okulu'na iki yıl eğitim almak üzere gönderilir.

Munduzak'ın Altay Özerk Yönetimi kurulduktan sonraki düşüncelerini şöyle dile getirir: "Altay halkının yaşamı bundan sonra şüphesiz daha güzel olacak. Okullar çoğalacak, insanlar okuryazar olacak. Hayvanlar artacak, halk huzur içinde yaşayacak" (Çunijekov, 2013, s. 112). Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi yazar yeni hayatın şekillenmesinde en büyük payı eğitime vermektedir.

Sonuç

Altay Türklerinin yazılı edebiyatı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşmaya başlamış, asıl gelişimini Sovyetler Birliği döneminde göstermiştir. Çalçık Çunijekov da çağdaş Altay edebiyatının kurucu nesil şahsiyetlerinden biridir. İlk eserlerini Sovyet Devrimi'nden sonra vermeye başlayan Çunijekov eserlerinde Sovyet edebiyatı ilkelerine bağlı kalmıştır.

Munduzak hikâyesi Çunijekov'un hayatından izler taşıyan, Sovyet edebiyatı ilkeleri doğrultusunda kaleme alınan otobiyografik bir eserdir. Eserde Altay Türklerinin Sovyet Devrimi'nden önceki ve sonraki hayatları anlatılır. Altay Türklerinin Devrim öncesi hayatları emek ve inanç sömürüsü üzerinden karakterize edilirken Devrim ile birlikte Altay toplumu için yeni bir hayatın başladığı vurgulanır. Olay örgütleyici bir yapıya sahip olan eserde kişiler tek boyutlu ve belirli bir fikrin temsilcisi olarak sunulur. Eserde; emek ve inanç sömürüsü, Sovyet Devrimi, yeni hayatın merkezi olarak insanların iş birliği içinde kardeşçesine yaşadığı kolhozlar ve eğitim gibi temalar öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- Altay ülgerlik XIX–XXI çç.* (2006). Tokşın Torbokov, Rayisa Lıkova (Haz.). Gorno-Altaysk: GU Knijnoye İzdatel'stvo Üç-Sümer-Beluha.
- Buran, A. (2019). *Kurşunlanan Türkoloji*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çunijekov, Ç. (2013). *Munduzak*, Gorno-Altaysk.
- Dilek, İ. (1998). Altay Türkleri edebiyatı. *Türk dünyası el kitabı dördüncü cilt edebiyat (Türkiye dışı Türk edebiyatları)*. Ankara: TKAE Yayınları. 451-482.
- Dilek, İ. (2003). Altay edebiyatı. *Türkiye dışındaki Türk edebiyatları antolojisi*. Nevzat Kösoğlu (Red.). C. 24, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Dilek, İ. (2011). Sovyet edebiyatı ilkelerinin modern Altay edebiyatına yansımaları: ilk Altay romanı Arina. *bilig*, 57, 45-64.

-
- Gürsoy-Naskali, E. (1996). Sovyet Türk edebiyatı. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. 1, 54-65.
- Karakaş, Ş. (2008). Sovyet edebiyatı hakkında bazı tespitler. *Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*. Ankara: Akçağ Yayınları. 459-470.
- Miller, F. J. (1980). The image of Stalin in Soviet union". *Russian Review*. 39 (1). 46.
- Sadıgov, R. (2020). *Kanlı dört yıl – Rus iç savaş tarihi 1917-1920*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
-